PILOOTPROJEKTIDEST SÜSTEEMIDENI: KORDUSKASUTATAVAD TOIDUPAKENDID UUEKS NORMAALSUSEKS

CHANGE(K)NOW!
POLIITIKASOOVITUSED

2026

Interreg
Baltic Sea Region

Co-funded by
the European Union

CIRCULAR ECONOMY
Change(K)now!

Sisukord

03 Kokkuvõte

04 Esmatähtsad tegevused otsustajatele: strateegiast elluviimiseni

05 Sissejuhatus

07 Süsteemi lõhe: miks korduskasutus ei ole veel laialdaselt kasutusel

09 Mis toimib: õppetunnid pilootprojektidest ja strateegilistest raamistikest

11 Killustatusest süsteemideni: korduskasutuse juhtimismudel

13 Poliitikasoovitused: süsteemianalüüsist sihipärase tegevuseni

16 Nõudluse aktiveerimine: tarbijate roll korduskasutussüsteemides

19 Avaliku ja erasektori partnerluse võimaluste avamine

21 Poliitika varajane rakendamine: signaalid omavalitsuste praktikast

23 Väljavaade: nišist uueks normaalsuseks

Kokkuvõte

Üleminek ühekordselt kasutatavatelt toidupakenditelt korduskasutus-süsteemidele on Euroopa keskkonna- ja ringmajanduspoliitikas laialdaselt tunnustatud prioriteet. Vaatamata suurenevale regulatiivsele survele ja üha kasvavale pilootprojektide hulgale on korduspakendite süsteemid siiski killustatud, piiratud ulatusega ja kaugel igapäevase tarbimise standard-lahenduseks muutumisest.

Projekti *Change(K)now!* kogemus näitab, et peamine väljakutse ei seisne lahenduste, vaid **toimivate süsteemide** puudumises. Nii asutuste toitlustuse, avalike ürituste kui ka kaasamüügiteenuste puhul on projekt näidanud, et korduskasutuslahendused võivad praktikas toimida. Nende edu sõltub aga mitmest tegurist: juhtimisest, taristust, ärimudelitest ja kasutajate käitumisest. Kui need elemendid ei ole omavahel kooskõlas, jääb korduskasutus vaid nišipraktikaks.

Ringsetele toidupakkumissüsteemidele üleminekuks on vaja nihet üksikutelt meetmetelt – näiteks teadlikkuse suurendamise kampaaniatelt või isoleeritud pilootprojektidelt – **süsteemsele lähenemisviisile**. Korduskasutust tuleb mõista osana laiemast sotsiaal-tehnilisest üleminekust, mis hõlmab avalikke asutusi, erasektorit ja tarbijaid. Käitumuslikke muutusi ei saa oodata ainult teabe jagamisest, vaid neid tuleb võimaldada hästi kavandatud süsteemide abil, mis on mugavad, järjepidevad ja ligipääsetavad.

Läänemere piirkonnas läbi viidud ulatuslike katsetuste ja hindamise põhjal tuvastati projektis *Change(K)now!* peamised edutegurid: tugev avalik juhtimine, selge ja jõustatav regulatsioon, ühildatav taristu ning omavalitsuste aktiivne roll süsteemide korraldajatena. Samal ajal toovad tulemused esile kriitilisi probleeme, sealhulgas majanduslikud takistused, killustatud turud, ebapiisav tagastustaristu ja vastuolulised kasutajakogemused.

Käesolevas dokumendis toodud poliitikasoovitused on suunatud nende probleemide kõrvaldamisele. Neis antakse juhiseid, kuidas luua soodsad tingimused korduskasutussüsteemide jaoks, soodustada avaliku ja erasektori koostööd ning kujundada poliitikat, mis teisendab regulatiivsed ambitsioonid reaalseks keskkonnamõjuks.

Lõpuks ei ole üleminek ringsetele toidupakkumissüsteemidele mitte ainult tehniline või majanduslik, vaid ka ühiskondlik väljakutse. Korduskasutuse uueks normaalsuseks muutmine nõuab koordineeritud tegevust kõigil juhtimistasanditel ja ühiskonnas – liikudes pilootprojektidest süsteemideni.

Esmatähtsad tegevused otsustajatele: strateegiast elluviimiseni

Selles dokumendis esitatud analüüsile ja praktilisele kogemusele tuginedes võtavad järgnevad esmatähtsad tegevused kokku kõige tõhusamad ja kiiremad sekkumisvõimalused otsustajatele kohalikul, riiklikul ja Euroopa tasandil. Nende eesmärk on muuta süsteemne vaatenurk konkreetseteks sammudeks lühi- ja keskpikas perspektiivis, aidates samal ajal kaasa süsteemi pikaajalisele ümberkujundamisele.

1. **Nõuda korduskasutatavate pakendite kasutamist kindlaksmääratud suurust ületavatel avalikel üritustel**, tagades selged nõuded, jõustamismehhanismid ja nähtavuse.

2. **Lõimida korduskasutatavate pakendite kriteeriumid süstemaatiliselt riigihangetesse**, eriti koolide, haiglate ja teiste avalike asutuste toitlustusteenuste puhul.

3. **Planeerida ja rajada tihe ja nähtav tagastustaristu** osana linnaarendusest ja avaliku ruumi haldamisest.

4. **Tagada korduskasutussüsteemide ühilduvus**, et vältida killustatust ja võimaldada erinevate pakkujate ja asukohtade osalemist.

5. **Kehtestada korduskasutust soodustavaid majanduslikke meetmeid**, sealhulgas ühekorrapakendite tasud või piirangud, kui see on õiguslikult teostatav.

6. **Pakkuda õiguslikku selgust hügieeni, vastutuse ja süsteemi toimimise osas**, et vähendada omavalitsuste ja ettevõtete ebakindlust.

7. **Võimaldada ja struktureerida avaliku ja erasektori partnerlust**, hõlbustades koostööd omavalitsuse, teenusepakkujate ja ettevõtete vahel.
8. **Kasutada riigihankeid ja regulatsiooni turu kujundamise vahenditena**, luues stabiilse nõudluse ja prognoositavad investeerimistingimused.

9. **Kavandada mugavad ja vaikimisi kasutatavad süsteemid**, muutes korduskasutuse tarbijatele lihtsaimaks ja kättesaadavaimaks valikuks.

10. **Kehtestada seire ja tulemuslikkuse mõõdikud**, tagades korduskasutussüsteemide mõõdetava keskkonnakasu ja pideva täiustamise.

Sissejuhatus

Üleminek ringsetele toidupakkumis-süsteemidele on muutunud Euroopa keskkonnapoliitika oluliseks elemendiks, mida ajendab vajadus vähendada pakendijäätmeid, leevendada kliimamõju ja liikuda kestlikumate tarbimisharjumuste suunas. Uute regulatiivsete raamistike, eriti pakendite ja pakendijäätmete määruse (PPWR) kehtestamisega suurenevad ootused, et pakendite korduskasutussüsteemidel on nende eesmärkide saavutamisel keskne roll.

Samal ajal on selle üleminekuga seotud arutelu tugevalt mõjutanud „mõtteviisi muutuse" kontseptsioon. Tarbijatelt oodatakse kestlikumat käitumist, ettevõtteid julgustatakse oma teenusemudeleid ümber hindama ning avaliku sektori asutuste ülesandeks on teadlikkuse suurendamine ja innovatsiooni võimaldamine. Kuigi selline lähenemisviis on väärtuslik, alahindab see sageli struktuurseid tingimusi, mis kujundavad käitumist ja otsuste tegemist tegelikus elus.

Projekti *Change(K)now!* kogemus näitab, et ainuüksi mõtteviisi muutmisest ei piisa üleminekuks ringsetele toidupakkumis-süsteemidele. Mitmete Läänemere piirkonnas läbi viidud pilootprojektide käigus selgus, et käitumist – olgu tegemist tarbijate, ettevõtete või avaliku sektori asutustega – kujundavad suuresti süsteemid, milles osalised tegutsevad. Tulemuste kujunemisel mängivad otsustavat rolli mugavus, kättesaadavus, kulustruktuurid, regulatiivne selgus ja taristu.

Selles mõttes võib üleminekut korduskasutusele mõista kui **sotsiaal-tehnilist süsteemi ümberkujundamist**.

See hõlmab lisaks toodetele ja teenustele ka taristut, institutsionaalset raamistikku, turutingimusi, kultuurinorme ja igapäevaseid tavasid. Sellised muutused on oma olemuselt keerulised ja neid ei saa saavutada üksikute sekkumistega. Need nõuavad koordineeritud muutusi, mis hõlmavad erinevaid tasandeid ja osapooli. Projekti lähenemisviis peegeldab seda arusaama. Selles ühendatakse omavalitsuste strateegiliste raamistike väljatöötamine praktiliste lahenduste katsetamisega kolmes võtmevaldkonnas: asutuste toitlustus, avalikud üritused ja toidu kaasamüük. Selline lähenemisviis võimaldab põhjalikult analüüsida nii poliitilisel tasandil loodud eeldusi kui ka praktilist tegelikkust kohapeal.

Selle töö üks peamisi järeldusi on tõdemus, et **strateegiliste ambitsioonide ja praktilise elluviimise vahel on jätkuvalt lõhe**. Ühest küljest toetavad poliitikad ja strateegiad üha enam ringsust ja korduskasutust. Teisest küljest ilmnes pilootprojektide käigus killustunud olukord, mida iseloomustavad omavahel ühildumatud süsteemid, piiratud taristu ning ebakindlus kulude ja vastutuse osas. Seetõttu on isegi hästi kavandatud lahendusi raske laiendada kohalikust või ajutisest kontekstist kaugemale.

See lünk rõhutab vajadust liikuda üksikmeetmetelt süsteemsele lähenemisviisile. Selle asemel, et küsida, kuidas julgustada osalejaid oma käitumist muutma, tuleks küsida, **kuidas kujundada süsteeme, mis muudavad kestliku käitumise kõige lihtsamaks ja loomulikumaks valikuks**.

Seejuures on omavalitsustel eriti oluline roll. Reguleerijate, hangete korraldajate, taristu pakkujate ja kohalike huvirühmade kaasajatena on neil ainulaadne positsioon kujundada tingimusi, mis võimaldavad ringsetel süsteemidel tekkida.

Omavalitsustel puuduvad aga sageli vajalikud praktilised juhised ja kogemused, et muuta kõrgetasemelised poliitilised eesmärgid tõhusaks kohalikuks tegevuseks. Käesolevas dokumendis käsitletakse neid väljakutseid, koondades strateegiliste dokumentide väljatöötamisest ning pilootprojektide elluviimisest ja hindamisest saadud teadmisi. Selles kajastatakse eeldatava mõtteviisi muutuse ja tegeliku käitumise vahelist seost ning uuritakse, kuidas kujundada regulatiivseid raamistikke ja poliitikainstrumente reaalse keskkonnamõju saavutamiseks.

Eesmärk ei ole pakkuda tehnilist käsiraamatut, vaid **poliitikale orienteeritud vaatenurka** selle kohta, kuidas võimaldada ja laiendada ringseid toidupakkumis-süsteeme. Sidudes empiirilised tõendid süsteemse analüüsiga on dokumendi eesmärk toetada kohaliku, riikliku ja Euroopa tasandi otsustajaid liikumisel killustatud algatustest sidusate ja toimivate korduskasutussüsteemide poole.

Kokkuvõttes eeldab üleminek ringsetele toidupakkumissüsteemidele ühiskondliku vastutuse jaotuse ümbermõtestamist. See ei ole ainuüksi tarbijate, ettevõtete ega avaliku sektori asutuste ülesanne, vaid ühine ettevõtmine, mis sõltub kõigi osaliste tegevuse kooskõlast hästi kavandatud süsteemis. Vaid sellistel tingimustel saab ringsusest kui eesmärgist reaalsus.

Süsteemi lõhe: miks korduskasutus ei ole veel laialdaselt kasutusel

„Iga kuuma kohvi ostu puhul küsis ta igaühelt iga kord: kas soovite tekitada jäätmeid või kaitsta keskkonda?"

HAMBURGI KUTSEKOOLI SÖÖKLA JUHATAJA

Vaatamata kasvavale poliitilisele pühendumusele ja pilootprojektide hulgale ei ole toidupakendite korduskasutussüsteemid veel saavutanud ühekorrapakendite oluliseks vähendamiseks vajalikku ulatust. *Change(K)now!* kogemus näitab selgelt, et see ei ole tingitud tehniliste lahenduste või uuenduslike ideede puudumisest. Pigem peegeldab see struktuurilist **lõhet strateegilise ambitsiooni ja süsteemi rakendamise vahel**.

Läänemere piirkonnas on omavalitsused välja töötanud poliitikaid, tegevuskavu ja suuniseid, mille eesmärk on vähendada ühekorrapakendite kasutamist ja edendada korduskasutust. Samal ajal on arvukad pilootprojektid näidanud, et korduskasutuslahendused toimivad praktikas – olgu siis koolisööklates, haiglates, avalikel üritustel või kaasamüügisüsteemides. Need kaks arengut jäävad aga sageli eraldiseisvaks. Poliitika annab üldise suuna, samas kui pilootprojektid toimivad isoleeritud sekkumistena, mis on harva lõimitud sidusasse linnaülesesse süsteemi.

Seda eraldiseisvust võib kirjeldada kui **pilootprojektide ja süsteemi vahelist lõhet**. Kuigi pilootprojektid annavad väärtuslikke teadmisi ja tõestavad teostatavust, on nende ulatus, kestus ja geograafiline haare tavaliselt piiratud. Sageli sõltuvad need ajutisest rahastusest, motiveeritud osapooltest ja soodsatest kohalikest tingimustest. Seetõttu ei vii need automaatselt pikaajaliste struktuursete muutusteni.

Projekti *Change(K)now!* kolme klastri pilootjuhtumite analüüs toob esile mitmeid korduvaid mustreid.

Asutuste toitlustuse puhul on riigihanked osutunud tõhusaks vahendiks ringsete lahenduste rakendamisel. Samas piiravad elluviimist sageli praktilised asjaolud, nagu kehtivad lepingud, köögi töökorraldus, hügieeninõuded ja seadmete ühilduvus.

Isegi kui hankekriteeriumid on hästi läbi mõeldud, sõltub nende mõju tarnijate valmisolekust ja asutuste võimest oma tavasid kohandada.

Avalike ürituste kontekstis on pilootprojektid näidanud, et korduskasutussüsteemide ulatuslik rakendamine on teostatav ning võimaldab saavutada suure nähtavuse ja mõju. Need süsteemid sõltuvad aga tavaliselt **selgetest regulatiivsetest nõuetest ja tugevast organisatsioonilisest suutlikkusest**. Ilma kohustuslike nõuete või tõhusa jõustamiseta jääb kasutuselevõtt ebaühtlaseks. Samal ajal vajavad suured üritused märkimisväärset logistilist koordineerimist, mis hõlmab tagastus-taristut, nõudepesu ja sidusrühmade teavitamist.

Toidu kaasamüügi- ja kojuveosüsteemides on väljakutsed veelgi teravamad. Siin on ühekorrapakendite domineerimine sügavalt juurdunud nii olemasolevates ärimudelites kui ka tarbijate ootustes. Pilootprojektid näitavad, et korduskasutus-süsteemid võivad teatud tingimustel toimida, kuid nende edu sõltub suuresti mugavusest, taristust ja kasutaja-kogemusest. Kui tagastussüsteemid on killustatud, ebamugavad või puudulikult kommunikeeritud, jääb osalusmäär madalaks.

Strateegilisel tasandil kerkib esile **rida struktuurilisi takistusi**. Majanduslikud tegurid mängivad keskset rolli: korduskasutussüsteemid nõuavad sageli eelnevaid investeeringuid ja võivad lühiajaliselt näida kulukamad, eriti väikeste mahtude korral. Õiguslik ja regulatiivne keerukus tekitab ebakindlust, eriti hügieeninõuete ja osalejate vastutuse osas. Taristu puudulikkus – eriti tagastus-süsteemides ja pesutaristus – piirab laiendatavust. Käitumuslikud tegurid, sealhulgas tarbijate harjumused ja arusaamad, mõjutavad veelgi kasutuselevõttu. Lõpuks sõltub keskkonnaalane tulemuslikkus ise süsteemi tõhususest, sealhulgas kõrgest tagastusmäärast ja optimeeritud logistikast.

Need takistused on omavahel tihedalt seotud. Näiteks ebapiisav taristu vähendab mugavust, mis omakorda mõjutab kasutajate käitumist ja süsteemi majanduslikku elujõulisust. Killustatud regulatsioonid võivad takistada investeeringuid, samas kui standardiseerimise puudumine piirab erinevate teenusepakkujate osalemist. Selles mõttes ei ole probleemiks üksikud takistused, vaid üksteist toetavate elementidega sidusa süsteemi puudumine. Projekti üks olulisemaid järeldusi on see, et korduskasutussüsteemid ei ebaõnnestu mitte üksikute nõrkuste, vaid süsteemi komponentide omavahelise kooskõla puudumise tõttu. Tehnilised lahendused on olemas, kuid need ei ole omavahel lõimitud. Poliitikad on olemas, kuid neid ei ole piisavalt ellu viidud. Kasutajad võivad küll soovida osaleda, kuid süsteem ei tee seda nende jaoks lihtsaks.

Selle süsteemilõhe kõrvaldamine nõuab perspektiivi muutust. Selmet keskenduda üksikute elementide täiustamisele – näiteks paremale kommunikatsioonile, uutele tehnoloogiatele või üksikutele regulatsioonidele – tuleb keskenduda **tervikliku süsteemi loomisele**, tagades, et regulatiivne raamistik, turutingimused, taristu ja kasutajakogemus toetavad üksteist.

Ainult pilootprojektide ja süsteemi vahelise lõhe ületamine võimaldab korduskasutatavatel pakenditel jõuda katseprojektidest laialdaselt omaksvõetud igapäevakasutusse. Järgmised peatükid tuginevad sellele arusaamale, tuues esile, mis praktikas toimib ja kuidas need teadmised saavad aidata kaasa tõhusate juhtimis- ja poliitikaraamistike kujundamisele.

Mis toimib: õppetunnid pilootprojektidest ja strateegilistest raamistikest

Kui eelmises peatükis toodi välja struktuurilised väljakutsed, mis takistavad korduskasutatavate süsteemide laiendamist, pakuvad *Change(K)now!* pilootjuhtumid ka rikkalikku tõendus-materjali selle kohta, mis praktikas toimib. Need õppetunnid on olulised, et liikuda probleemianalüüsist edasi teostatavate poliitiliste suunisteni.

Esimene järeldus on see, et **juhtimine on oluline – ja see toimib siis, kui see on struktureeritud**. Projekti raames väljatöötatud strateegiline raamistik näitab eri otsustustasandite ühtlustamise tähtsust. Omavalitsuste strateegiad ja tegevuskavad annavad suuna ja määratlevad eesmärgid, samas kui kohalikud eeskirjad tõlgivad need eesmärgid siduvateks nõueteks. Tegevusjuhised omakorda toetavad kohapealseid sidusrühmi rakendamisel. Kui need elemendid on sidusad ja üksteist toetavad, loovad nad stabiilse keskkonna muutusteks. Kui need puuduvad või ei ole omavahel seotud, kipuvad algatused jääma ühekordseks ja killustatuks.

Avalikud hanked on üks tõhusamaid vahendeid ringsete lahenduste rakendamiseks. Asutuste toitlustuses võivad hankekriteeriumid otseselt mõjutada pakendivalikuid kogu väärtusahelas – tarnijatest lõpptarbijateni. Lahti ja teiste linnade pilootprojektid näitavad, et ringmajanduse kriteeriumide lõimimine hankeprotsessidesse mitte ainult ei suurenda sidusrühmade teadlikkust, vaid loob ka tarnijatele konkreetsed stiimulid oma tavade kohandamiseks. Samal ajal rõhutavad need kogemused, et hanked tuleb hoolikalt läbi mõelda, et tagada teostatavus, kuluneutraalsus ja vastavus tegevustingimustele.

Järgmine oluline õppetund puudutab **taristu rolli korduskasutussüsteemide selgroona**. Kõigis pilootprojektides osutus tagastustaristu kättesaadavus ja ligipääsetavus otsustavaks eduteguriks. Süsteemides, kus kasutajad said pakendeid hõlpsalt tagastada – ideaalis mitmes kohas ja ilma täiendavate pingutusteta –, oli osalemismäär oluliselt kõrgem. Seevastu juhtudel, kui tagastusprotsessid olid ebamugavad või ebaselged, oli isegi hästi kavandatud süsteemide puhul raskusi kasutajate omaksvõtu saavutamisega. Suurte pilootprojektide kogemused, eriti linnakeskkonnas, rõhutavad tihedate ja nähtavate tagastusvõrgustike olulisust, mida sageli toetavad tsentraliseeritud nõudepesu ja koordineeritud logistika.

Taristuga on tihedalt seotud **mugavus kui oluline käitumise mõjutaja**. Pilootprojektid näitavad järjekindlalt, et inimesed on valmis korduskasutussüsteeme omaks võtma, kui nende kasutamine on lihtne, intuitiivne ja sujuvalt igapäevarutiini lõimitud. Asutustes, nagu koolid või töökohad, kus süsteeme saab standardiseerida ja alternatiive piirata, on omaksvõtt eriti kõrge. Seevastu avatumates süsteemides, näiteks turgudel, kus kasutajatel on mitu valikut, muutub mugavus veelgi olulisemaks. See kinnitab järeldust, et käitumist ei juhi mitte eelkõige keskkonnateadlikkus, vaid tingimused, milles valikuid tehakse.

Pilootprojektid rõhutavad samuti **regulatsiooni rolli**, eriti avalike ürituste kontekstis. Kohustuslik korduskasutatavate pakendite nõue koos selgete reeglite ja nende täitmise jõustamisega on osutunud väga tõhusaks kordusnõude laialdase kasutuselevõtu saavutamisel.

Sellises kontekstis muutuvad korduskasutussüsteemid kiiresti normiks ning kasutajate või ettevõtete vastuseis on hästi korraldatud süsteemi puhul tavaliselt väike. See viitab sellele, et regulatiivsed meetmed võivad muutuste kiirendamisel mängida võtmerolli, eeldusel, et neid toetavad piisav taristu ja selge teavitamine.

Samal ajal näitavad pilootprojektid, et **teavitamine on oluline toetav element**. Teadlikkuse suurendamise üritused, teavituskampaaniad ning otsene suhtlus kasutajate ja sidusrühmadega aitavad kaasa omaksvõtule ja mõistmisele. Nende mõju on aga piiratud, kui süsteem ise ei toimi. Teavitamisega saab süsteemi selgitada ja seda kasutama kutsuda, kuid ei saa kompenseerida süsteemi struktuurilisi puudusi, nagu ebamugav tagastus või ebaselged reeglid.

Projekti oluline panus on korduskasutatavate pakendite **erinevate süsteemitüüpide** väljaselgitamine. Ühelt poolt võivad madaltehnoloogilised, kohalikul tasandil korraldatud süsteemid – näiteks usaldusel põhinev mudel väiksemates omavalitsustes – olla teatud tingimustes väga tõhusad. Need tuginevad lihtsatele protsessidele, tugevatele kohalikele suhetele ja piiratud ulatusele. Teisest küljest vajavad suured linnasüsteemid keerukamaid lahendusi, sealhulgas digitaalset jälgimist, tsentraliseeritud logistikat ja ulatuslikke taristuvõrke. Need kõrgtehnoloogilised süsteemid on paremini laiendatavad/ ülekantavad, kuid on ka kulukamad ja nõuavad rohkem koordineerimist.

Mõlemal lähenemisviisil on oma koht ja kumbki ei kujuta endast universaalset lahendust. Oluline on hoopis mõista, et korduskasutussüsteeme tuleb **kohandada vastavalt konkreetsele kontekstile**, järgides samal ajal üldisi põhimõtteid, nagu standardimine, ühilduvus ja kasutajamugavus. See mõjutab ka poliitikakujundust, mis peab võimaldama paindlikkust, tagades samal ajal üldise sidususe.

Lõpetuseks saab pilootprojektide hindamise põhjal esile tuua **osapoolte vahelise koostöö** tähtsust. Edukas rakendamine eeldab omavalitsuste, teenusepakkujate, ettevõtete ja kasutajate kaasamist. Sageli osutus lahenduse ühise kujundamise protsess – mis hõlmas töötubasid, katsetamist ja pidevat tagasisidet – sama oluliseks kui tehniline lahendus ise. Selline koostööpõhine lähenemisviis aitab tagada, et süsteemid oleksid nii teostatavad kui ka vastuvõetavad ning et nende toimimine jätkuks ka pärast pilootfaasi lõppu.

Kokkuvõttes annavad need õppetunnid selge suuna poliitika kujundamisele. Korduskasutussüsteemid võivad toimida ja tuua keskkonnaalast kasu. Nende edu sõltub siiski juhtimise, taristu, turutingimuste ja kasutajate käitumise omavahelisest kooskõlast. Järgmine peatükk tugineb neile tähelepanekutele, kirjeldades, kuidas sellist kooskõla on võimalik saavutada süsteemse juhtimismudeli abil.

Akmenės rajono savivaldybės nuotr. / Akmenės rajono savivaldybės nuotr. / Akmenės rajono savivaldybės nuotr. /

Killustatusest süsteemideni: korduskasutuse juhtimismudel

Üleminek üksikutelt pilootprojektidelt toimivatele ja laiaulatuslikele toidupakendite korduskasutus-süsteemidele eeldab põhimõttelist muutust juhtimises. Nagu eelmistes peatükkides näidatud, ei seisne korduskasutuse laiendamise peamine takistus mitte lahenduste puudumises, vaid süsteemi komponentide omavahelise kooskõla puudumises. Selle väljakutse lahendamine nõuab juhtimismudelit, mis suudab siduda õigusraamistiku, turuosalised, taristu ja kasutajate käitumise ühtseks tervikuks.

Selle mudeli keskmes on **korduskasutussüsteemi kontseptsioon**. Erinevalt ühekordselt kasutatavatest pakenditest, mis toimivad lineaarsete, ühesuunaliste voogude kaudu, on korduskasutussüsteemid oma olemuselt ringsed. Need sõltuvad korduvatest kasutus-, tagastus-, pesu- ja ümberjaotamistsüklitest. See nõuab lisaks sobivatele nõudele ka tagastuspunktide võrgustikku, logistikat, pesutaristut, digitaalseid või analoogseid jälgimismehhanisme ja selgeid süsteemi reguleerivaid reegleid. Oluline on see, et need elemendid toimiksid koos koordineeritult. Kui üks komponent ei toimi – näiteks ebapiisav tagastustaristu või ebaselged kasutusjuhised –, mõjutab see kogu süsteemi toimimist.

Edukate korduskasutussüsteemide määravaks tunnuseks on **koostalitlusvõime ehk ühilduvus**. Kasutajad peavad saama pakendeid hõlpsalt tagastada, ideaaljuhul olenemata sellest, kust need hangiti. Ettevõtted peavad saama korduskasutuslahendusi kasutusele võtta, ilma et nad oleksid seotud ühe pakkujaga. Teenusepakkujad peavad saama tegutseda ühises raamistikus, mis võimaldab ühilduvust ja laiendamist.

Ilma koostalitlusvõimeta jäävad süsteemid killustatuks, mis tekitab kasutajate seas segadust, logistika ebatõhusust ja vähendab keskkonnakasu.

Change(K)now! pilootprojektide kogemused illustreerivad nii ühilduvuse saavutamise potentsiaali kui ka väljakutseid. Väiksemates süsteemides saab ühilduvuse saavutada lihtsate lepingute ja standardiseeritud pakendite abil piiratud võrgustikus. Suuremates linnasüsteemides nõuab see keerukamat koordineerimist, sealhulgas pakendi-tüüpide standardiseerimist, tagatisraha-süsteemide ühtlustamist ja sageli digitaalsete tööriistade kasutamist voogude haldamiseks. Mõlemal juhul jääb põhimõte aga samaks: süsteem tuleb kujundada kasutaja ja üldise voo, mitte üksikute pakkujate vaatenurgast.

Selle juhtimismudeli puhul mängivad omavalitsused keskset rolli **süsteemide korraldajatena**. See ei tähenda, et nad otseselt korduskasutussüsteeme haldavad. Pigem loovad nad tingimused, mille alusel sellised süsteemid saavad tekkida ja tõhusalt toimida. See hõlmab strateegiliste eesmärkide seadmist, regulatiivsete raamistike loomist, sidusrühmade koostöö hõlbustamist ja taristu arendamise toetamist.

Projekti raames väljatöötatud **strateegiline raamistik** pakub selle rolli jaoks kasuliku struktuuri. Strateegiate, määruste ja juhenddokumentide ühtlustamise abil saavad omavalitsused tagada poliitiliste ambitsioonide elluviimise. Strateegiates seatakse pikaajalised eesmärgid ja prioriteedid, määrustega kehtestatakse siduvad nõuded ning juhenddokumentide abil toetatakse rakendamist, pakkudes praktilisi juhiseid ja soovitusi.

Koos riigihangete, kommunikatsiooni ja sidusrühmade koostööga loob see raamistik tervikliku juhtimisstrateegia.

Riigihanked väärivad selles kontekstis erilist tähelepanu. Toitlustusteenuste peamise ostjana on omavalitsustel turutingimuste üle märkimisväärne mõju. Ringmajanduse kriteeriumide lõimimisega hankeprotsessidesse saavad nad luua stabiilse nõudluse korduskasutatavate lahenduste järele ja julgustada tarnijaid oma pakkumisi kohandama. Seega toimib hankesüsteem sillana poliitiliste eesmärkide ja turul rakendamise vahel, teisendades abstraktsed eesmärgid konkreetseteks lepingulisteks kohustusteks.

Samal ajal ei saa avaliku sektori asutused üksi korduskasutussüsteeme hallata. Üleminek nõuab **avaliku ja erasektori koostööd** mitmel tasandil. Teenusepakkujad toovad kaasa tehnilise oskusteabe ja tegevusvõimekuse; ettevõtted, näiteks restoranid ja toitlustusettevõtted, lõimivad korduskasutuslahendused oma igapäevasesse tegevusse ning logistikateenuse pakkujad tagavad pakendite ringluse. Tõhus juhtimine hõlmab seega platvormide ja mehhanismide loomist, mille kaudu need osapooled saavad koostööd teha, oma huve ühtlustada ja lahendusi ühiselt arendada.

Selle koostöö oluline aspekt on vajadus vältida **turulukku**. Kuigi üksikud teenusepakkujad võivad pakkuda tõhusaid lahendusi, kaasneb ühe pakkuja domineerimisega süsteemides oht piirata konkurentsi, innovatsiooni ja laiendatavust. Seetõttu on poliitika kujundamisel hädavajalik edendada avatud standardeid ja ühilduvust, võimaldades mitmel teenusepakkujal samas süsteemis tegutseda. Selline lähenemisviis toetab vastupidavamat ja kohanemisvõimelisemat turgu ning parandab ühtlasi kasutajakogemust, vähendades killustatust.

Juhtimismudeli teine oluline aspekt on erinevate **kasutuskontekstide** lõimimine. Korduskasutussüsteemid arenevad sageli eraldi asutuste toitlustuses, avalikel üritustel ja kaasamüügiteenustes. Süsteemsest vaatenurgast on need kontekstid siiski omavahel seotud. Kasutajad liiguvad nende vahel ning pakendid võiksid põhimõtteliselt ringelda eri valdkondade vahel. Seetõttu eeldab tõeliselt tõhus süsteem valdkondadeülest lähenemist, mille puhul lahendused kavandatakse toimima erinevates kasutusolukordades ja kontaktpunktides.

Mastaabi saavutamiseks on oluline nn **„kanalite ja kontaktpunktide ülene mõtlemine“**. See tähendab, et korduskasutus ei tohiks piirduda konkreetsete niššide või pilootprojektidega, vaid see peaks olema lõimitud laiemasse linnakeskkonda. See hõlmab tagastustaristu lõimimist avalikku ruumi, eri tüüpi teenuste reeglite ühtlustamist ja korduskasutatavate valikute järjepideva kättesaadavuse tagamist.

Juhtimismudel peab arvestama ka **süsteemiarenduse dünaamilise olemusega**. Korduskasutussüsteemid arenevad aja jooksul, kuna tehnoloogiad täiustuvad, kasutajate käitumine muutub ja regulatiivsed raamistikud uuenevad. Seetõttu peab juhtimine olema **kohanemisvõimeline**, võimaldades katsetamist, õppimist ja pidevat täiustamist. Pilootprojektid mängivad selles protsessis olulist rolli, mitte isoleeritud sekkumistena, vaid osana laiemast õppesüsteemist, mis annab teavet poliitika kujundamiseks.

Lõpuks peab juhtimismudel tagama, et korduskasutussüsteemid annavad oma kavandatud **keskkonnakasu**. See nõuab seiret ja hindamist, sealhulgas andmeid kasutamise, tagastusmäärade, kadude ja keskkonnamõjude kohta. Ilma sellise teabeta on raske hinnata, kas süsteemid toimivad tõhusalt ja kus on vaja täiustusi.

Kokkuvõttes võib öelda, et **üleminek killustatud algatustelt toimivatele korduskasutussüsteemidele nõuab süsteemset, koordineeritud ja kohandatavat juhtimisviisi**. See peab ühtlustama regulatiivse raamistiku, turutingimused, taristu ja kasutajate käitumise, edendades samal ajal koostööd erinevate osapoolte vahel. Järgmises peatükis tõlgitakse see juhtimismudel konkreetseteks poliitilisteks soovitusteks, andes juhiseid, kuidas omavalitsused ja teised sidusrühmad saavad luua tingimused korduskasutatavate toidupakendite süsteemide laiendamiseks.

© BEF Germany / SURI

Poliitilised soovitused: süsteemi-analüüsist sihipärase tegevuseni

Eelmistes peatükkides esitatud analüüs näitab, et üleminekut ringsetele toidupakkumissüsteemidele ei saa saavutada isoleeritud meetmete või järkjärguliste täiustuste abil. See nõuab süsteemset muutust toidupakendite tootmises, levitamises, kasutamises ja haldamises. See muutus ei ole eelkõige tehnoloogiline, vaid institutsionaalne ja organisatsiooniline. See sõltub taristu, regulatiivsete raamistike, turutingimuste ja kasutajate käitumise ühtlustamisest erinevatel juhtimistasanditel.

Samas on ilmne, et otsustajad ei vaja mitte üksnes analüütilist selgust, vaid ka konkreetseid suuniseid. Korduvaks väljakutseks on süsteemse arusaama tõlkimine praktilisteks meetmeteks: mida täpselt, kes ja millises järjekorras peab tegema, et liikuda pilootprojektidelt toimivate süsteemideni.

Seetõttu tugineb see peatükk otseselt dokumendi analüütilisele tuumale, konkretiseerides selle osapooltele suunatud ja ajaliselt määratletud tegevussuundadeks. Seejuures ei eraldata analüüsi ja soovitusi, vaid tegevusjuhised põimitakse otse käsitlusse.

Tingimuste loomine süsteemi tekkeks

Kõigi juhtimistasandite esimene prioriteet on luua põhitingimused korduskasutus-süsteemide tekkeks ja stabiliseerumiseks. Korduskasutussüsteemid ei arene praegustes turutingimustes spontaanselt. Need nõuavad teadlikku sekkumist, mis samaaegselt loob nõudlust, vähendab ettevõtete ebakindlust ja annab märku pikaajalisest poliitilisest pühendumusest.

Omavalitsuste tasandil tähendab see, et linnad ei tohiks enne meetmete võtmist oodata täielikku regulatiivset selgust riiklikul või Euroopa tasandil. Selle asemel saavad nad kasutada olemasolevaid poliitilisi vahendeid esialgse süsteeminõudluse loomiseks. See hõlmab eelkõige korduskasutatavate pakendite kasutamise nõude kehtestamist kindlaksmääratud suurust ületavatel avalikel üritustel ja korduskasutuse kriteeriumide süstemaatilist lõimimist toitlustuslepingutesse.

Sellised meetmed on osutunud tõhusaks ühekorrapakendite kasutamise vähendamisel ja stabiilse nõudluse loomisel korduskasutuslahenduste järele.

Riigi tasandil peavad valitsused tagama õigusliku selguse ja poliitilise toetuse, mis võimaldavad omavalitsustel selliseid meetmeid kindlustundega rakendada. See hõlmab hügieeninõuete, korduskasutatavate pakendite käitlemisega seotud kohustuste ning pandisüsteemide õigusliku staatuse täpsustamist. Sellise selguse puudumisel kõhklevad nii omavalitsused kui ka ettevõtted lahenduste kasutusele võtmisel.

Euroopa tasandil on Komisjoni ülesanne tagada, et õigusraamistik – eelkõige pakendite ja pakendijäätmete määruse raames – annaks selge ja järjepideva signaali, et korduskasutus ei ole valikuline, vaid tuleviku pakendisüsteemide keskne element. See eeldab vähem tuginemist vabatahtlikule kohustuste võtmisele ning täpsemate rakendusjuhiste andmist.

Liikumine killustatuselt koordineeritud süsteemi ülesehitamisele

Kui esialgsed nõudlustingimused on loodud, on järgmine väljakutse liikuda killustatud algatustelt koordineeritud süsteemide poole. Killustatus on endiselt üks olulisemaid takistusi korduskasutuse laiendamisel. Mitmed süsteemipakkujad tegutsevad paralleelselt, taristu on ebaühtlaselt jaotunud ning kasutajad seisavad silmitsi vastuoluliste reeglite ja protsessidega.

Omavalitsuste jaoks tähendab see, et nende roll peab arenema pilootprojektide algatajatest süsteemiintegraatoriteks. Neilt ei oodata korduskasutussüsteemide käitamist, kuid neil on ainulaadne positsioon osapoolte koordineerimiseks, dialoogi hõlbustamiseks ja ühise raamistiku loomiseks, milles erinevad lahendused saavad toimida.

Praktikas hõlmab see süsteemipakkujate, toitlustusettevõtete ja taristuoperaatorite kaasamist ühilduvuprobleemide lahendamiseks ning hanke- ja loamenetluste kasutamist tagamaks, et uued süsteemid ei suurenda killustatust veelgi.

Riikide valitsused peavad seda protsessi toetama, töötades välja ühised standardid ühilduvuse tagamiseks, sealhulgas tagatisraha põhimõtted, pakendite identifitseerimissüsteemid ja andmestruktuurid. Ilma sellise standardiseerimiseta viib mitme pakkuja kooseksisteerimine ebatõhususeni ja õõnestab kasutajate omaksvõttu.

Euroopa tasandil on selge vajadus liikuda ühiste raamistike poole, mis võimaldavad korduskasutussüsteemide piiriülest ühilduvust. Kuigi täielik ühtlustamine ei pruugi olla kohe teostatav, saab ühiste standardite ja võrdlusmudelite väljatöötamisega oluliselt vähendada killustatust ja toetada Euroopa korduskasutusturu teket.

Korduskasutussüsteemi selgrooks oleva taristu rajamine

Korduskasutussüsteemid sõltuvad põhimõtteliselt taristust. Ilma ligipääsetava, nähtava ja usaldusväärse tagastustaristuta ei suuda isegi hästi kavandatud süsteemid saavutada piisavat ringlusmäära.

Omavalitsuse tasandil tähendab see perspektiivi muutust: korduskasutustaristu tuleb planeerida osana linnataristust, sarnaselt jäätmekogumissüsteemide või ühistranspordiga. Linnad peavad välja selgitama sobivad asukohad tagastuspunktide jaoks, lõimima need avalikku ruumi ja tegema koostööd erasektoriga, näiteks jaemüügikeskuste või transpordisõlmpunktidega. Tihedas linnakeskkonnas võib see nõuda paindlikke lahendusi, sealhulgas poolmobiilset taristut või olemasolevate rajatiste kasutamist.

Riikide valitsustel on sellise taristu arendamise võimaldamisel oluline roll, lihtsustades lubade andmise menetlusi ja vajadusel pakkudes rahalist tuge alginvesteeringuteks. Loamenetlused võivad muutuda oluliseks kitsaskohaks, eriti kui kaasatud on mitu asutust.

Euroopa tasandil saab taristu arendamist toetada rahastusprogrammide kaudu ja korduskasutussüsteemide tunnustamisega ringmajandustaristu osana, sealhulgas investeeringud tagastussüsteemidesse, pesutaristusse ja logistikavõrkudesse.

Majanduslike tingimuste loomine korduskasutuse laiendamiseks

Peamine takistus on majanduslik tasakaalustamatus korduskasutatavate ja ühekordselt kasutatavate pakendite süsteemide vahel. Kuigi korduskasutussüsteemid võivad suuremas mastaabis kulutõhusaks muutuda, nõuavad need sageli suuremaid esialgseid investeeringuid ja konkureerivad ühekorrapakendite süsteemidega, mis ei kajasta nende täielikke keskkonnakulusid. Omavalitsused saavad panustada hangete kaudu ja kohalike majandusmeetmetega, näiteks ühekorrapakendite tasude kehtestamisega teatud kontekstides. Nende mõju laiemale turuolukorrale on aga piiratud.

Riikide valitsustel on võrdsete võimaluste loomisel otsustav roll. See hõlmab keskkonnakulusid kajastavate majandusvahendite kasutuselevõttu ja esialgset laienemist toetavate rahastamiskavade väljatöötamist. Poliitika kujundamisel tuleb tagada ka see, et väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele ei langeks ebaproportsionaalselt suur koormus.

Euroopa tasandil tuleb tegeleda struktuuriliste turumoonutustega, sealhulgas keskkonnakulude mittekajastumisega turuhindades ja ühtsete majandussignaalide puudumisega. Laiendatud tootjavastutuse tugevdamine on seejuures võtmeelement.

Kasutajate käitumine sõltub süsteemi disainist

Tarbijakäitumist kujundavad peamiselt süsteemi tingimused. Inimesed hakkavad korduskasutussüsteemi kasutama, kui see on mugav, ligipääsetav ja igapäevarutiini sobituv.

Seetõttu peaksid omavalitsused keskenduma mitte üksikutele teavituskampaaniatele, vaid eelkõige süsteemi disainile, tagades, et korduskasutatav pakend on vaikimisi valik, tagastamine on lihtne ning taristu on nähtav ja hõlpsasti kasutatav.

Riiklik ja Euroopa poliitika peaksid seda lähenemisviisi toetama, kehtestades nõuded korduskasutussüsteemide kättesaadavusele ja kasutatavusele. Teavitamine on oluline, kuid see peab süsteemi disaini toetama, mitte kompenseerima selle puudusi.

Poliitiliste valikute ja riskide juhtimine

Üleminek korduskasutussüsteemidele hõlmab poliitilisi kompromisse ja riske, millega tuleb otseselt tegeleda.

Otsustajad seisavad silmitsi küsimustega, mis on seotud kulude, vastutuse jaotuse ja sidusrühmade vastuseisuga. Kuigi korduskasutussüsteemid võivad kaasa tuua suuremaid esialgseid kulusid, võivad need viia pikaajalise kokkuhoiuni jäätmekäitluse ja ressursside kasutamise vähenemise kaudu.

Kompromissid tuleb leida väikeettevõtete toetamise ja süsteemi tõhususe saavutamise või mugavuse ja regulatiivsete ambitsioonide vahel. Neid tuleb hallata hoolika poliitika kujundamise abil.

Peamine risk on ebatõhusate süsteemide teke, kus pakendid ei ringle piisavalt, et saavutada keskkonnakasu. See rõhutab seire, tulemuslikkuse kriteeriumide ja jõustamise olulisust.

Sama oluline on tegevusetuse oht, sealhulgas ühekorrapakendite kasutamise jätkuv kasv ja pikaajaline seotus mittekestlike süsteemidega.

Nõudluse aktiveerimine: tarbijate roll korduskasutussüsteemides

Üleminekut ringsetele toidupakkumis-süsteemidele käsitletakse sageli eelkõige tarbijakäitumise küsimusena: kas inimesed võtavad korduskasutatavad pakendid omaks, tagastavad need ja kohandavad oma harjumusi? Kuigi selline vaatenurk on põhjendatud, kaasneb sellega oht tarbijate rolli liigselt lihtsustada ja teadlikkuse suurendamisele suunatud lähenemisviiside mõju üle hinnata. Projekti *Change(K)now!* kogemus viitab nüansirikkamale käsitlusele: tarbijad ei ole muutuste lähtepunkt, vaid kriitilise tähtsusega osa süsteemist, mis peab olema kavandatud just tarbijaid silmas pidades.

Korduskasutatavate pakendite süsteemide puhul on tarbijatel otsustav roll süsteemi toimivuse määramisel. Nende käitumine mõjutab otseselt tagastusmäärasid, kadude määrasid ja lõppkokkuvõttes süsteemi keskkonnamõju. Tarbijate käitumist kujundavad aga mitte peamiselt keskkonnateadlikkus või isiklikud väärtused, vaid tingimused, milles valikuid tehakse. Mugavus, selgus ja järjepidevus on osalemise peamised määrajad. Samal ajal mõjutavad käitumuslikke reaktsioone tugevalt tajutav isiklik kasu ja igapäevane praktilisus, eriti olukordades, kus keskkonnaprobleemid konkureerivad teiste prioriteetidega.

Change(K)now! pilootprojektide tulemused kinnitavad seda mustrit kõigis kontekstides. Asutustes, nagu koolid ja töökohad, kus korduskasutussüsteemid on vaikimisi rakendatud ja neid toetavad selged reeglid, on omaksvõtt kõrge. Kasutajad kohanevad uute rutiinidega kiiresti ja korduskasutatavatest pakenditest saab igapäevase praktika normaalne osa. Esialgne vastuseis või segadus väheneb, kui süsteem on arusaadav ja igapäevaellu lõimitud. See mõju on eriti tugev juhtudel, kui korduskasutussüsteem võetakse kasutusele ilma paralleelsete alternatiivideta, mis võimaldab uutel harjumustel kiiremini kujuneda ja vähendab individuaalse otsustustamise vajadust.

Seevastu avatumate süsteemide puhul – näiteks avalikud üritused või toidu kaasamüük, kus kasutajatel on mitmeid valikuid ja keskkond on vähem struktureeritud – sõltub käitumine rohkem süsteemi ülesehitusest. Kui tagastamine on ebamugav, tagastuspunkte on vähe või reeglid ebaselged, väheneb osalus märgatavalt.

Seevastu juhul, kui süsteemid on intuitiivsed, hästi kommunikeeritud ja ligipääsetava taristuga, on kasutajad valmis nendega liituma isegi ulatuslikes ja keerukates keskkondades. Ent ka sellistes olukordades sõltub osalemine sellest, kas kasutajate arvates sobitub süsteem sujuvalt olemasolevatesse harjumustesse ega nõua elustiili põhjalikku muutmist.

Eriti oluline järeldus on **mugavuse roll käitumise peamise mõjutajana**. Kasutajad osalevad korduskasutussüsteemides suurema tõenäosusega, kui need nõuavad ühekordselt kasutatavate alternatiividega võrreldes minimaalselt lisapingutusi. Olulised tegurid on tagastuspunktide lähedus, pandisüsteemide lihtsus ja keeruliste protseduuride puudumine. Suuremahulistes linnade pilootprojektides osutusid tagastustaristu tihedus ja nähtavus otsustavaks teguriks kõrge tagastusmäära saavutamisel. Seega suureneb osalus, kui korduskasutus-süsteeme tajutakse kiirete, lihtsate ja intuitiivsetena, mille kasutusmugavus on võrreldav ühekorrapakenditega.

Olulist rolli mängivad ka **pandisüsteemid**. Kasutajad aktsepteerivad pandisüsteeme, kui nende tingimused on selgelt edastatud, hind on mõistlik ja pandiraha on lihtne tagasi saada. Probleemid tekivad siis, kui süsteeme peetakse keeruliseks, ebaühtlaseks või ebaõiglaseks.

Netzwek Green Events

See rõhutab standardimise ja läbipaistvuse tähtsust süsteemi ülesehitamisel. Samas ei taga ainuüksi pandisüsteemid kõrget tagastusmäära; nende tõhusus sõltub sellest, kuidas need on lõimitud üldisesse süsteemi ja kas tagastusvõimalused on lihtsalt ligipääsetavad.

Samal ajal näitavad pilootprojektid **teadlikkusel põhinevate lähenemisviiside piiratust**. Kuigi teavitamine ja koolitamine toetavad mõistmist ja aktsepteerimist, ei ole need iseenesest piisavad käitumise muutmiseks. Keskkonnaalane motivatsioon on praktiliste kaalutluste kõrval sageli teisejärguline ning võib kõikuda sõltuvalt laiemast sotsiaalsest ja majanduslikust kontekstist. Majandusliku surve või keskkonnaküsimuste vastu väheneva avaliku huvi perioodidel ei saa loota vabatahtliku käitumise muutmise peale. Kasutajad kipuvad seadma esikohale mugavuse, väiksema kulu ja tuttavlikkuse, mida ainuüksi keskkonnakaalutlused harva üles kaaluvad.

Sellest tuleneb oluline järeldus: **käitumine ei ole sõltumatu muutuja, mida saab muuta veenmise teel, vaid pigem süsteemi ülesehituse tulemus**. Seetõttu peaks poliitika ja süsteemide arendamise eesmärk olema selliste tingimuste loomine, mille puhul kestlik käitumine on vaikimisi valik ja kõige mugavam lahendus. Selles mõttes ei seisne käitumise muutmine niivõrd inimeste veenmises, kuivõrd sellise keskkonna kujundamises, kus soovitud käitumine muutub rutiiniks.

Projekti põhjal saab sellega seoses välja tuua mitu põhimõtet. Esiteks tuleks korduskasutussüsteeme võimaluse korral rakendada **vaikimisi valikuna**. See võib hõlmata ühekordselt kasutatavate valikute piiramist või järkjärgulist kaotamist teatud olukordades, eriti kui korduskasutatavad alternatiivid on kergesti kättesaadavad.

Teiseks tuleks süsteemides esikohale seada **kasutajamugavus**, tagades, et tagastusprotsessid on lihtsad, ligipääsetavad ja intuitiivsed. Kolmandaks on oluline **süsteemide standardiseerimine**, et vähendada segadust ja võimaldada kasutajatel osaleda ilma igas kontekstis uusi reegleid õppimata. Neljandaks peaksid süsteemid minimeerima teadlike otsuste tegemise vajadust, võimaldades kasutajatel tegutseda automaatselt väljakujunenud rutiinide piires.

Oluline on ka **sotsiaalsete normide ja nähtavuse** roll. Kui korduskasutussüsteemid on nähtavad ja laialdaselt kasutusel, saab neist osa sotsiaalsest struktuurist, mis toetab osalemist teiste käitumise järgimise kaudu. See mõju on eriti tugev avalikes kohtades ja kollektiivides, kus individuaalset käitumist mõjutavad teiste teod. Samal ajal saavad kommunikatsioonistrateegiad seda protsessi toetada, esitledes korduskasutust normaalse ja laialdaselt aktsepteeritud praktikana, mitte niši- või keskkonnapõhise valikuna. Positiivne kuvand, eeskujud ja eakaaslaste käitumine saavad normaliseerimisele kaasa aidata, eeldusel, et korduskasutussüsteemid toimivad usaldusväärselt.

Nõudlustingimuste kujundamisel tuleb aga arvestada ka võimalike käitumuslike riskidega. Keerulised süsteemid, ebajärjekindlad reeglid või halvasti kavandatud taristu võivad põhjustada frustratsiooni ja eemalehoidmist. Suur tagatisraha või ebaselged tagasimaksеprotsessid võivad osalemist takistada. Hügieeniprobleemid, kui neid piisavalt ei käsitleta, võivad samuti õõnestada usaldust korduskasutussüsteemide vastu. Seetõttu on kasutajakeskne disain ja pidev tagasiside süsteemi arendamisel väga olulised. Lisaks tuleb kommunikatsioonis käsitleda neid probleeme otse ja läbipaistvalt, mitte eeldada, et kasutajad aktsepteerivad süsteeme küsimusteta.

Poliitika seisukohast saab eelneva põhjal teha järgmised järeldused. **Teadlikkuse suurendamise kampaaniatele või vabatahtlikele meetmetele keskendumise asemel peaks poliitika seadma esikohale käitumismuutust soodustavate tingimuste loomise.** See hõlmab vaikimisi valikute reguleerimist, taristu kättesaadavuse tagamist ja süsteemideülese järjepidevuse edendamist. Eelkõige saavad omavalitsused neid tingimusi kujundada riigihangete, ürituste reguleerimise ja linnaplaneerimise kaudu, samas kui riiklikud ja Euroopa raamistikud saavad pakkuda vajalikku õiguslikku selgust ja kontekstideülest järjepidevust. Teavitamine on samuti oluline, kuid see täiendab, mitte ei asenda tõhusa süsteemi kujundamist.

Selles mõttes **tuleks tarbijaid käsitleda mitte kui takistust muutustele, vaid kui partnereid süsteemi ümberkujundamisel**. Kui süsteemid on kavandatud vastama tarbijate vajadustele ja ootustele, on kasutajad valmis ja võimelised ringmajandusse panustama. Seega seisneb poliitika ja juhtimise väljakutse mitte tarbijate veenmises muutuma, vaid selliste süsteemide loomises, kus kestlik käitumine on loomulik valik.

Avaliku ja erasektori partnerluse võimaluste avamine

Üleminekut ringsetele toidupakkumis-süsteemidele ei saa saavutada ainult avaliku sektori asutused või erasektori osalejad. See nõuab **uut tüüpi koostööd**, milles omavalitsused, teenusepakkujad, ettevõtted ja teised sidusrühmad pingutavad ühiselt korduskasutus-süsteemide kavandamise ja kasutuselevõtu nimel. Seetõttu kujuneb avaliku ja erasektori partnerlus keskseks mehhanismiks korduskasutuse ulatuslikul kasutuselevõtul.

Üks *Change(K)now!* projekti põhitõdemusi on see, et korduskasutussüsteemid toimivad avaliku vastutuse ja erasektori teenuste ristumiskohas. Omavalitsustel on õigus kehtestada reegleid, määratleda eesmärke ja investeerida taristusse, samas kui erasektoril on lahenduste rakendamiseks vajalik tehniline oskusteave, tegevusvõime ja turulepääs. Nende rollide ühendamine on oluline tõhusate ja kestlike süsteemide loomiseks. Selles kontekstis ei ole omavalitsused mitte ainult reguleerijad, vaid ka koordineerijad ja võimaldajad, samas kui erasektori osalejad tegutsevad süsteemihaldajate ja uuendajatena avaliku poliitika määratletud raamistikus.

Praktikas võib avaliku ja erasektori partnerlus korduskasutussüsteemide kontekstis esineda mitmel kujul. Mõnel juhul tegutsevad omavalitsused vahendajatena, tuues kokku sidusrühmi ja toetades ühiste lahenduste väljatöötamist. Teistel juhtudel mängivad nad aktiivsemat rolli, lõimides korduskasutussüsteeme hankeprotsessi-desse või investeerides taristusse. Erasektori osalejad, sealhulgas süsteemi-pakkujad, logistikaettevõtted ja toitlustus-ettevõtted, panustavad süsteemi tehniliste ja operatiivsete komponentide arendamise ning käitamise kaudu. Riikide valitsused saavad neid kokkuleppeid tugevdada, pakkudes õiguslikku selgust ja rahastamisskeeme, samas kui Euroopa raamistikud saavad toetada piiriülest koostööd ja teadmiste vahetamist.

Selle koostöö keskne väljakutse on huvide ühitamine. Avaliku sektori asutuste eesmärk on saavutada keskkonnaalased ja sotsiaalsed eesmärgid, samas kui erasektori osalejad tegutsevad majanduslike piirangute ja konkurentsi-tiheda turu raames. Seetõttu vajab tõhus avaliku ja erasektori partnerlus **riskide jagamise, kulude jaotamise ja väärtuse loomise** mehhanisme. See võib hõlmata rahalisi stiimuleid, lepingulisi kokkuleppeid või regulatiivseid raamistikke, mis tagavad, et kõik osapooled saavad osalemisest kasu. Eelkõige peaks poliitika kujundamise eesmärk olema vähendada erasektori osalejate ebakindlust, näiteks andes pikaajalisi signaale regulatiivse suuna kohta ja tagades stabiilsed nõudlus-tingimused riigihangete ja regulatiivsete meetmete kaudu.

Change(K)now! pilootprojektid pakuvad mitmeid näiteid sellise koostöö kohta. Asutuste toitlustuses loovad hanke-protsessid otsese seose avalike eesmärkide ja erasektori teenuste vahel. Avalikel üritustel võimaldab omavalitsuste, korraldajate ja teenusepakkujate koostöö rakendada suuremahulisi korduskasutus-süsteeme. Kaasamüügisüsteemides on omavalitsuste, ettevõtete ja teenuse-pakkujate partnerlus hädavajalik ühise taristu loomiseks ja süsteemi sidususe tagamiseks eri asukohtade ja osalejate vahel.

Samal ajal toovad pilootprojektid esile ka avaliku ja erasektori partnerlusega seotud väljakutsed.

Paljude osapoolte vaheline koordineerimine võib olla keeruline, eriti suurtes linnasüsteemides, kus vastutus jaguneb erinevate osakondade ja organisatsioonide vahel. Erinevused suutlikkuses, prioriteetides ja ressurssides võivad tekitada tasakaalustamatust, samas kui ebaselged rollid ja vastutusvaldkonnad võivad viia ebatõhususeni või viivitusteni. Nende probleemide lahendamine nõuab selgeid juhtimisstruktuure, määratletud vastutusvaldkondi ja pidevat suhtlust partnerite vahel. Eelkõige peavad omavalitsused tagama sisemise koordineerimise hanke-, jäätmekäitlus- ja majandusosakondade vahel, et tagada tõhus koostöö.

Teine oluline vajadus on säilitada avaliku ja erasektori partnerluses **avatus ja paindlikkus**. Nagu varem märgitud, võib ühe pakkuja domineerimine piirata konkurentsi ja innovatsiooni. Seetõttu peaks avaliku ja erasektori partnerlus olema kavandatud nii, et see toetaks ühilduvust ja võimaldaks mitmel pakkujal tegutseda ühises raamistikus. See mitte ainult ei suurenda süsteemi vastupidavust, vaid parandab ka kasutajakogemust, vähendades killustatust.

Rahastamine on avaliku ja erasektori partnerluse puhul eriti oluline aspekt. Korduskasutussüsteemide arendamine nõuab sageli märkimisväärseid esialgseid investeeringuid taristusse ja süsteemi arendamisse, sealhulgas tagastuspunktidesse, pesutaristusse ja logistikavõrkudesse. Kuigi avalik rahastus võib nende investeeringute algatamisel rolli mängida, sõltub pikaajaline kestlikkus elujõuliste ärimudelite loomisest, mis võimaldavad süsteemidel töötada ilma pidevate toetusteta. Avaliku ja erasektori partnerlus saab seda toetada, kombineerides avaliku sektori investeeringuid erakapitaliga ning luues tulumehhanisme, mis kajastavad korduskasutussüsteemide loodud väärtust, sealhulgas jäätmekäitluse kokkuhoidu ja keskkonnakasu. Riikide valitsused ja Euroopa rahastusprogrammid võivad mängida olulist rolli esialgsete investeerimistõkete vähendamisel ja laiendamisetappide toetamisel.

Lisaks rahalistele kaalutlustele on avaliku ja erasektori partnerlusel oluline roll ka **teadmiste jagamisel ja innovatsioonis**. Erinevate osalejate kaasamise kaudu loob see võimalusi õppimiseks, katsetamiseks ja pidevaks täiustamiseks. See on eriti oluline kiiresti arenevates valdkondades, näiteks ringsetes toidupakkumissüsteemides, kus tehnoloogiad, ärimudelid ja regulatiivsed raamistikud uuenevad pidevalt. Struktureeritud koostöö aitab muuta pilootprojektide kogemused laiendatavateks lahendusteks ja vältida vigade kordamist erinevates kontekstides.

Poliitilisest vaatenurgast tähendab avaliku ja erasektori partnerluse toetamine koostööks soodsate tingimuste loomist. See hõlmab selgete regulatiivsete raamistike pakkumist, sidusrühmade kaasamise hõlbustamist ning pilootprojektide ja innovatsiooni toetamist. See hõlmab ka omavalitsuste rolli tunnustamist mitte ainult reguleerijatena, vaid ka platvormide loojatena, mis võimaldavad osalejate vahelist suhtlust ja koordineerimist. Riikide valitsused saavad seda rolli tugevdada, pakkudes juhiseid ja õiguslikku selgust, samas kui Euroopa asutused saavad toetada piiride ja sektorite ülest koordineerimist.

Tegelikult ei ole avaliku ja erasektori partnerlus valikuline komponent, vaid süsteemi ümberkujundamise põhielement. Ilma avaliku ja erasektori osalejate tõhusa koostööta ei saavuta korduskasutussüsteemid tõenäoliselt märkimisväärse mõju saavutamiseks vajalikku ulatust ja sidusust. Sellise partnerluse edendamine võimaldab avada ringsete toidupakkumissüsteemide täieliku potentsiaali ja kiirendada üleminekut pilootprojektidelt terviklikele süsteemidele.

Poliitika varajane rakendamine: signaalid omavalitsuste praktikast

Kuna projekt *Change(K)now!* on jõudmas lõppjärku, on mitmed osalevad omavalitsused ja koostööpartnerid hakanud projekti käigus saadud teadmisi rakendama esmaste poliitika- ja elluviimissammudena. Kuigi mõõdetava mõju hindamiseks on aega olnud vähe, annavad need esimesed kogemused väärtuslikku teavet selle kohta, kuidas poliitikate rakendamine praktikas kulgeb ja kuidas omavalitsused end pikaajaliseks süsteemiarenduseks positsioneerivad.

Peamine tähelepanek on see, et omavalitsused keskenduvad peamiselt ringsete toidupakkumissüsteemide **strateegiliste aluste** loomisele. See hõlmab korduskasutuse eesmärkide lõimimist olemasolevatesse strateegiatesse, nagu jäätmekäitluskavad, ringmajanduse tegevuskavad või kliimameetmete kava. Paljudel juhtudel otsustavad omavalitsused eraldi strateegia loomise asemel lõimida korduskasutuse laiematesse poliitikaraamistikesse, kajastades probleemi valdkondadevahelist olemust. See lähenemisviis võimaldab korduskasutuse siduda olemasolevate poliitiliste prioriteetide ja ressursside eraldamisega, kuid nõuab ka, et vastutus ja eesmärgid oleksid nendes laiemates raamistikes selgelt määratletud.

Paralleelselt töötavad mitmed omavalitsused välja **kohalikke eeskirju ja suuniseid**. Avalikud üritused on kujunenud eriti dünaamiliseks valdkonnaks, kus mõned linnad on kehtestanud või tugevdanud korduskasutatavate pakendite nõudeid. Neid meetmeid peetakse sageli suhteliselt lihtsalt rakendatavaks, kuna üritused toimuvad kontrollitud keskkonnas, kus reegleid on lihtsam jõustada. Samal ajal pakuvad need suurt nähtavust ja võivad olla katsealaks laiemale süsteemi arendamisele.

Omavalitsused saavad selliseid üritusi strateegiliselt kasutada kogemuste saamiseks, teostatavuse demonstreerimiseks ja sidusrühmade heakskiidu saavutamiseks enne meetmete laiendamist keerukamatele keskkondadele.

Riigihanked on veel üks valdkond, kus varajane kasutuselevõtt on nähtav. Omavalitsused on hakanud uurima, kuidas lõimida ringmajanduse kriteeriume asutuste toitlustuse ja muude teenuste hangetesse. Kuigi see protsess on alles algusjärgus, peegeldab see hangete üha suuremat tunnustamist strateegilise hoovana turgude kujundamisel ja muutuste edendamisel.

Korduskasutatavate pakendite või süsteemis osalemise nõuete täpsustamisega saavad omavalitsused luua prognoositavat nõudlust ja vähendada teenusepakkujate ebakindlust. Riiklikud juhised ja näidiskriteeriumid saavad seda protsessi toetada, vähendades halduskoormust ja suurendades kooskõla omavalitsuste vahel.

Vaatamata neile positiivsetele arengutele on omavalitsustel tekkinud ka probleeme. 21

Üks sagedamini mainitud probleemidest on vajadus **koordineerida osakondi ja sidusrühmi**. Ringsed toidupakkumis-süsteemid hõlmavad mitmeid poliitikavaldkondi, sealhulgas jäätme-käitlust, hankeid, rahvatervist ja majandusarengut. Nende valdkondade vahelise kooskõla tagamine nõuab sisemist koordineerimist, mida võib olemasolevate haldusstruktuuride raames olla keeruline saavutada. Spetsiaalsete koordineerimismehhanismide loomine või selgelt määratud vastutusvaldkonnad aitavad omavalitsustel selle väljakutsega toime tulla ja aja jooksul järjepidevust säilitada.

Olulist rolli mängivad ka **ressursipiirangud**. Uute poliitikate väljatöötamine ja rakendamine, taristu rajamine ja sidusrühmade kaasamine nõuavad aega, oskusteavet ja rahalisi ressursse. Paljud omavalitsused tegutsevad piiratud eelarve ja konkureerivate prioriteetide tingimustes, mis võib piirata nende tegutsemisvõimet. See rõhutab välise toetuse, sealhulgas riiklike rahastusprogrammide, tehnilise abi ja Euroopa algatuste olulisust, mis võivad pakkuda nii rahastust kui ka teadmiste vahetust. Ilma sellise toetuseta võib üleminek esialgsest kasutuselevõtust süsteemi laiendamisele oluliselt edasi lükkuda.

Kolmas väljakutse on seotud **õigusliku selguse ja regulatiivse ühtlustamisega**. Kuigi Euroopa ja riiklikud raamistikud annavad üldise suuna, võib nende tõlgendamine ja rakendamine kohalikul tasandil olla keeruline. Omavalitsused ootavad sageli selgemaid juhiseid sellistes küsimustes nagu hügieeninõuded, süsteemi käitamise vastutus ja kohalike regulatiivsete volituste ulatus. Riikide valitsustel on selliste juhiste andmisel võtmeroll, samas kui Euroopa raamistikud saavad tagada järjepidevuse ja vähendada ebaselgust liikmesriikides.

Samal ajal toob varajane rakendamise etapp esile **õppimise ja kohanemise** olulisuse. Omavalitsused ei rakenda täielikult väljaarendatud süsteeme, vaid astuvad järkjärgulisi samme, katsetades lähenemisviise ja täiustades neid aja jooksul. See iteratiivne protsess peegeldab süsteemi ümberkujundamise keerukust ja vajadust kohandada lahendusi vastavalt kohalikele oludele. See rõhutab ka omavalitsuste vahelise teabevahetuse väärtust, kus kogemused – nii positiivsed kui ka negatiivsed – saavad edasist arengut suunata ja vähendada jõupingutuste dubleerimist.

Oluline on rõhutada, et mõõdetavate mõjuandmete puudumist selles etapis ei tohiks tõlgendada edusammude puudumisena. Süsteemi ümberkujunda-mine on pikaajaline protsess ning strateegiliste ja institutsionaalsete aluste loomine on kriitilise tähtsusega esimene samm. Selles etapis saadud kogemused annavad väärtuslikku teavet selle kohta, kuidas poliitikaid tõhusamalt kavandada ja ellu viia ning kuidas järgmistes etappides takistustega tegeleda.

Selles mõttes võib varajast poliitika rakendamist vaadelda **pigem suuna näitajana kui tulemusena**. See näitab, et omavalitsused liiguvad üksikutelt pilootprojektidelt struktureeritumate ja strateegilisemate lähenemisviiside poole. Lähiaastate väljakutseks on edukate algatuste laiendamine nendele alustele tuginedes ja tagamine, et poliitika-meetmed tooksid reaalse keskkonnakasu. See nõuab jätkuvat kooskõlastatust omavalitsuste tegevuse, riiklike raamistike ja Euroopa poliitikaeesmärkide vahel, samuti püsivat pühendumist süsteemi arendamisele ka pärast esialgseid katsefaase.

Väljavaade: nišist uueks normaalsuseks

„Selleks, et korduskasutussüsteemidest saaks uus normaalsus, peab taristu olema kõigile sidusrühmadele kättesaadav ja ligipääsetav. Korduskasutussüsteemide ühilduvus ning avaliku ja erasektori partnerlus on edu võti.“

ANDRE LANG-HERFURTH, SAKSAMAA KORDUSKASUTUSÜHING

Üleminek ringsetele toidupakkumissüsteemidele on jõudnud kriitilisse pöördepunkti. Ühelt poolt annavad Euroopa tasandi regulatiivsed raamistikud, eriti pakendite ja pakendijäätmete määrus, uut hoogu ja seavad selged ootused ühekordselt kasutatavate pakendite vähendamiseks ja korduskasutuse edendamiseks. Teisest küljest on praktiline rakendamine endiselt ebaühtlane ja korduskasutussüsteemid on enamikul juhtudel veel kaugel vaikimisi valikust. See ambitsioonide ja rakendamise vaheline lõhe rõhutab vajadust koordineerituma ja sihipärasema tegevuse järele kõigil juhtimistasanditel.

Projekti *Change(K)now!* tulemused viitavad sellele, et lähiaastad on otsustava tähtsusega, selgitamaks välja, kas korduskasutus suudab liikuda nišitegevusest peavoolulahenduseks. Selle ülemineku saavutamiseks on vaja muutust korduskasutussüsteemide mõistmises ja rakendamises. Selle asemel, et käsitleda neid valikuliste lisandite või eksperimentaalsete algatustena, tuleb neid tunnustada kui **linnataristu olulisi komponente ja ringmajanduspoliitika keskset elementi**.

See eeldab põhimõttelist perspektiivi muutust. Nii nagu jäätmevedu, veevarustust või ühistransporti peetakse linnades põhiteenusteks, tuleks korduskasutatavate pakendite süsteeme vaadelda osana taristust, mis toetab kestlikku linnaelu. See hõlmab füüsilisi elemente, nagu tagastuspunktid ja pesutaristu, aga ka organisatsioonilisi ja regulatiivseid raamistikke, mis tagavad nende toimimise. Omavalitsuste jaoks tähendab see korduskasutuse lõimimist linnaplaneerimisse, taristustrateegiatesse ja teenuste osutamisse, mitte selle käsitlemist eraldiseisva keskkonnameetmena.

Euroopa tasandil on selge võimalus seda üleminekut toetada **edasise standardimise ja ühtlustamise** kaudu. Samal ajal on järjepidevuse ja selguse tagamiseks kõigi osapoolte jaoks hädavajalik jätkuv kooskõla Euroopa, riikliku ja kohaliku tasandi poliitikate vahel. Poliitikaeesmärkide elluviimisel on kriitilise tähtsusega anda üksikasjalikumaid rakendusjuhiseid ning tagada, et korduskasutuse nõuded oleksid nii ambitsioonikad kui ka täidetavad.

Ka riikide valitsustel on oluline roll Euroopa eesmärkide praktilisse raamistikku ülevõtmisel. See hõlmab õigusliku selguse tagamist, taristu arendamise toetamist ja finantsmehhanismide loomist, mis võimaldavad omavalitsustel ja ettevõtetel investeerida korduskasutussüsteemidesse. Eelkõige saab riiklik poliitika aidata luua võrdseid võimalusi majandusvahendite kaudu, vähendada haldustakistusi ja toetada ühise taristu arendamist. Riikliku ja kohaliku tasandi vaheline koordineerimine on eriti oluline, et tegeleda õiguslike kontekstide ja haldussuutlikkuse erinevustega ning tagada, et omavalitsused suudavad oma pädevuse piires tõhusalt tegutseda.

Kohalikul tasandil jätkavad omavalitsused rakendamise eestvedajatena. Nende roll süsteemi korraldajate, taristu pakkujate ja sidusrühmade kaasajatena on korduskasutussüsteemide praktikas arendamisel ülioluline. See hõlmab osalejate koordineerimist, korduskasutus-süsteemide lõimimist hangetesse ja regulatsiooni ning selle tagamist, et süsteemid on kavandatud kasutajate vajadustele vastavalt. *Change(K)now!* kogemused näitavad, et omavalitsused on valmis ja suutelised seda rolli täitma, eeldusel, et neid toetavad sobivad raamistikud, ressursid ja poliitiline tugi.

Samal ajal sõltub korduskasutus-süsteemide edu erasektori ja tarbijate jätkuvast kaasamisest. Ettevõtted peavad lõimima korduskasutuslahendused oma tegevusse ja ärimudelitesse, kohandades vastavalt logistikat, protsesse ja kliendiliideseid. Paljude osaliste jaoks kujutab see endast mitte ainult vastavusväljakutset, vaid ka innovatsiooni ja uue väärtuse loomise võimalust. Tarbijad omakorda võtavad omaks uued rutiinid ja käitumise, kui süsteemid on mugavad, usaldusväärsed ja kooskõlas igapäeva-eluga. Nagu selles dokumendis korduvalt rõhutatud, nõuab see süsteemi kujundamist, mis seab esikohale kasutatavuse ja ligipääsetavuse, mitte ei toetu ainult käitumise muutusele.

Tulevikku vaadates on oluline mõista, et üleminek ringsetele toidupakkumis-süsteemidele ei ole lineaarne protsess. See hõlmab katsetamist, õppimist ja kohandamist, samuti vastuseisu ületamist ja ettenägematute probleemide lahendamist. Pilootprojektidel on jätkuvalt oluline roll, kuid nende funktsioon nihkub üha enam teostatavuse demonstreeri-miselt süsteemide ulatuslikule täiusta-misele ja optimeerimisele. See tähendab ka suuremat keskendumist jälgimisele, tulemuslikkuse hindamisele ja pidevale täiustamisele, mida toetavad süsteemi kasutajate ja operaatorite andmed ning tagasiside.

Lisaks nõuab eelseisev etapp selgemat poliitilist prioriteetide seadmist. Ülemineku suunda ja kiirust kujundavad otsused, mis puudutavad investeeringuid taristusse, regulatiivseid meetmeid ja majandushoobasid. See hõlmab ka võimalike vastuolude lahendamist – näiteks lühiajaliste kulude ja pikaajalise kasu tasakaalustamist või erinevatele turuosalistele avalduva mõju juhtimist. Nendele otsustele toetuse leidmisel on määrava tähtsusega läbipaistev kommunikatsioon ja huvirühmade kaasamine.

Kokkuvõtteks võib öelda, et **tee nišist uue normaalsuseni on keeruline, kuid saavutatav**. Korduskasutussüsteemide ehituskivid on juba paigas ning selliste projektide nagu *Change(K)now!* kaudu omandatud kogemused loovad tugeva aluse edasiseks arenguks. Nüüd tuleb need elemendid ühendada sidusateks süsteemideks, mida toetavad tõhus juhtimine, tugev taristu ning kõikide osalejate ja valitsemistasandite vahel kooskõlastatud stiimulid.

Kui see saavutatakse, võib korduskasutusest saada mitte ainult keskkonnaalane vajadus, vaid ka **praktiline ja laialdaselt aktsepteeritud lahendus kestlike toidupakkumissüsteemide jaoks Euroopas ja mujal**. Üleminek sõltub lõppkokkuvõttes poliitikakujundajate, ettevõtete ja kogukondade võimest liikuda üksikutelt algatustelt koordineeritud süsteemide loomisele, muutes korduskasutuse seeläbi igapäevaelu normaalseks ja lahutamatuks osaks.

© BEF Germany / SURI

Autor: Heidrun Fammler, Baltic Environmental Forum Germany
Projekti tegevus**:** Poliitikasoovitused (*Policy Uptake*)

www.interreg-baltic.eu/project/change-know/

TOETAB

Interreg
Baltic Sea Region

Co-funded by
the European Union

CIRCULAR ECONOMY
Change(K)now!

Projekti Change(K)now! kaasrahastavad Interregi Läänemere piirkonna programm ja Eesti Keskkonnainvesteeringute Keskus. Projekti peamine eesmärk on muuta Läänemere piirkonna linnade ja elanike hoiakuid, et minna ühekordse kasutusega toidupakenditelt üle ringsetele või korduskasutussüsteemidele.

Dokumendi sisu eest vastutavad üksnes autor(id) ning see ei pruugi kajastada rahastajate seisukohti nendes küsimustes.